

dat het later zo hoog geprezen stelsel van 'indirect bestuur' voortkwam uit 'realistische inschatting van de problemen waarvoor de Europese bestuurselite zich zag gesteld bij het beheren en ontwikkelen van een samenleving met overwegend duale en plurale trekken'. Maar hij acht tegelijkertijd de visie, waarin het indirecte bestuur in de Archipel als een tussenstation zou fungeren op de weg naar een hogere synthese tussen Oost en West, wereldvreemd.

Zeker, dit scenario is volkomen mislukt. Maar of het onder andere externe (internationale) omstandigheden evenzeer had moeten mislukken blijft toch een van die talloze open, zinloze maar niet onredelijke vragen naar historische ontwikkelingen die zich niet hebben voorgedaan. De geleidelijkheid, die Van Heutz, geciteerd door Van Doorn, in 1913 nastreefde evenzeer als de principieel anti-kolonialistische Nederlandse sociaal-democraten betekende niet zozeer overeenstemming van politieke beeldvorming dan wel, dat aan beide zijden althans gedacht werd in termen van evolutie hetzij van zeer vele hetzij van slechts enkele generaties op de weg naar beëindiging van de koloniale relatie.

Toch ziet van Doorn ook daarin niet veel meer dan een hersenspinsel: het koloniale project *als zodanig* was tot mislukking gedoemd omdat het onvoltooibaar was. Als een dialectische ontwikkeling moest het wel bezwijken aan haar eigen contradicties. Het project steunde bijvoorbeeld op een scheve verhouding tussen koloniaal initiatief en inheemse passiviteit, die deels door dit initiatief werd gecreëerd; op een elitaire samenleving, geleid door enkele tienduizenden Europeanen, die dag in dag uit doende waren hun ideeën, normen en waarden uit te dragen in een voor hen vreemde maatschappij van tientallen miljoenen, die vaak afwachting bleven, zo nodig gehoorzaam volgden en slechts bij uitzondering enthousiasme toonden voor wat hun met zoveel persistentie werd aangeboden, aanbevolen of opgedragen. De geleidelijke transformatie, die werd nagestreefd, van de koloniale samenleving—niet door onderdrukking maar door ontwikkeling, bezat een intrinsiek paradoxaal karakter, waarop de Nederlandse leidinggeving niet gemakkelijk kon reageren. Dat werd ook door de meest uiteenlopende waarnemers vanuit de meest verschillende gezichtshoeken geconstateerd.

Zo staat bij Van Doorn het kolonialisme niet terecht tussen aanval en verdediging. Hij geeft een vooral sociologische analyse van het koloniaal fenomeen in zijn laatste fase en met inbegrip van zijn beëindiging. Een onvoltooibaar historisch project? Maar toch een homogenisatie of integratie van de wereld die ooit tot stand gebracht moest worden en die door Braudel Europa's meest essentiële historische roeping werd genoemd. Een begrip 'voltooibaarheid' blijft zelfs in die optiek toch moeilijk te hanteren, al biedt het volop aanknopingspunten voor spirituele gedachtenwisseling. Die reikt Van Doorns scherpzinnige projectanalyse ons dan ook in overvloed aan. Daar doet het feit niet aan af, dat ik daarbij een comparatieve beschouwing, een vergelijking met Britse en Franse, zelfs Iberische, kolonisaties hier node mis. Zijn aanknopingspunt bij Adam Smith opende een daartoe voor de hand liggende weg — maar hij heeft die niet gekozen. Minder origineel is zijn boek daardoor overigens allerminst.

H. Baudet

J. J. Oversteegen, *In het schuim van grauwe wolken. Het leven van Cola Debrot tot 1948* (Amsterdam: Meulenhoff, 1994, 556 + 16 blz., f49,90, ISBN 90 290 4769 0); *Idem, Gemunt op wederkeer. Het leven van Cola Debrot vanaf 1948* (Amsterdam: Meulenhoff, 1994, 397 blz., f49,50, ISBN 90 290 4759 3).

Waarom hebben opeenvolgende generaties van Nederlandse en Antilliaanse scholieren de

novelle *Mijn zuster de negerin* van de Antilliaanse schrijver-staatsman Cola Debrot (1902-1981) uit 1935 zo vaak op hun literatuurlijst gezet? Omdat dit boek 'lekker kort' is, aldus Debrots biograaf J. J. Oversteegen. Dat kan in elk geval niet van Oversteegens biografie gezegd worden - lekker kort. Deze biografie is zó omvangrijk geworden dat tot publikatie in twee delen moest worden overgegaan. Samen tellen ze bijna 1000 bladzijden. Dat een biografie van Debrot wat langer uitvalt dan gebruikelijk is begrijpelijk en zelfs gerechtvaardigd. De complexe gelaagdheid van Debrots persoonlijkheidsstructuur, de uiteenlopende fasen van zijn levensloop, de veelzijdigheid van zijn persoonlijke en officiële contacten, de subtiliteit van zijn literaire werk en zijn betrokkenheid bij een aantal grote vraagstukken van zijn tijd vragen om een genuanceerde weergave. Maar bijna 1000 bladzijden is beslist te veel van het goede, ondanks het boeiende karakter van Debrots leven en werk. Oversteegens uitvoerige beschrijvingen en bespiegelingen maken deze biografie in inhoudelijk en stilistisch opzicht moeilijk toegankelijk voor andere lezers dan een kleine kring van vakhistorici. Een gemiste kans, want Debrots levensloop verdient zeker de aandacht van een groter publiek, zowel in Nederland als in de Antillen.

Met de te grote omvang hangt een tweede bezwaar nauw samen, namelijk het weinig analytische karakter van deze Debrot-biografie. Zo heeft Oversteegen wel vrijwel alle adressen in Nederland, Frankrijk, de Verenigde Staten en de Antillen weten te achterhalen waar Debrot tijdens zijn zwervend bestaan voor korte of langere tijd verbleven heeft. Maar de vele raakvlakken van Debrots levensloop met belangrijke, meer algemene ontwikkelingen van zijn tijd, zoals het kolonialisme en de dekolonisatie, de beide wereldoorlogen en het fascisme, worden onvoldoende uitgewerkt. Daarbij lijkt het een nadeel te zijn geweest dat Oversteegen Debrot persoonlijk gekend heeft en er blijkbaar voor terugschrikt om een oordeel te vellen over zijn leven. Vaak werpt hij een groot aantal vragen op over een bepaalde wending in Debrots levensloop om vervolgens te concluderen dat we vanwege het ontbreken van doorslaggevend bewijs het antwoord schuldig moeten blijven. Het is opvallend dat deze schroom vooral voor Debrots leven geldt en veel minder voor zijn literaire werk, waarmee de voormalige literatuurcriticus Oversteegen veel trefzekerder omgaat.

Oversteegen heeft voor zijn onderzoek alle relevante archieven geraadpleegd en bovendien nog eens driehonderd personen over Debrots leven en werk gesproken, waarvan zeventig uitvoerig met bandopnamen van één tot 120 uur. Maar zijn literatuurlijst is vrij gedateerd en juist de studies die hem hadden kunnen helpen om Debrots levensloop in een context te plaatsen en meer onderscheid te maken tussen hoofd- en bijzaken, ontbreken. Zoals Emy Maduro's bijdrage in het tweede deel van *In het land van de overheerser*, waarin Debrots langdurige verblijf in Nederland met dat van andere Antillianen vergeleken wordt. Zelfs een conclusie waarin de hoofdlijnen van Debrots leven en werk nog eens samengevat worden, ontbreekt aan het einde van Oversteegens tweedelige studie. Goed beschouwd heeft zijn studie aldus meer het karakter van een kroniek dan van een biografie gekregen. Een kroniek die echter blijft boeien, dankzij het karakter van de hoofdpersoon.

Cola Debrot werd in 1902 op Bonaire geboren, in een milieu van blanke plantagebezitters. Zijn vader stamde uit een protestants-Zwitsers geslacht, zijn moeder was van katholieke, Frans-Venezolaanse afkomst. Later zou Debrot nog vaak toespelingen maken op de tegenstelling tussen 'Rome' en 'Genève' in zijn herkomst, maar Oversteegen toont overtuigd aan dat men dergelijke autobiografische elementen in Debrots werk niet al te letterlijk moet nemen. Debrot was geen 'confessie-auteur', aldus Oversteegen. Zo heeft men indertijd ten onrechte de strekking van *Mijn zuster de negerin* als volledig autobiografisch opgevat. Debrot had weliswaar een 'getinte' voorouder en zijn vader had vóór zijn huwelijk een zoon bij een zwarte vrouw verwekt, maar een gekleurde halfzuster had Debrot niet. De door Debrot zelf zozeer

benadrukte tegenstelling tussen Rome en Genève is een goed voorbeeld van de vele polariteiten in zijn leven en werk. De belangrijkste was wellicht de afwisseling van uitbundige vrolijkheid met diepe neerslachtigheid die tenslotte, onder zware externe druk, het karakter van geestesziekte zou aannemen. Het schrijverschap bood Debrot tot op zekere hoogte een creatieve uitweg voor dergelijke tegenstellingen.

In 1916 was de jonge Debrot voor zijn verdere scholing naar Nederland gekomen. Hij zou achtereenvolgens in Nijmegen het middelbaar onderwijs doorlopen, in Utrecht rechten studeren en in Amsterdam zijn medicijnenstudie voltooien. Als student leidde Debrot een zwervend bestaan van adres naar adres, afgewisseld met korte reizen naar de Antillen en de Verenigde Staten en langdurige bezoeken aan Parijs. Daar leerde hij ondermeer de Amerikaanse danseres Estelle Reed kennen, waarmee hij later zou trouwen en een dochter zou krijgen. In zijn opeenvolgende woonplaatsen ging Debrot met een groot aantal schrijvers en kunstenaars om: in Utrecht vooral met Pyke Koch en Jan Engelman, in Parijs ondermeer met Céline, in Amsterdam met name met Ter Braak, Vestdijk en Carel Willink. Debrot moest niets hebben van het opkomende antisemitisme en fascisme in Europa, maar dat stond voor hem blijvende artistieke waardering en blijvende gevoelens van vriendschap voor Pyke Koch en Céline niet in de weg. Tijdens de tweede wereldoorlog, als huisarts in Amsterdam-West, steunde hij actief het verzet. Niettemin toonde hij vlak na de oorlog een scherp oog voor de kwaadaardige geldingsdrang die Martinus Nijhoff, wiens kritieken hij altijd zeer bewonderd had, als literair 'zuiveraar' ten toon spreidde.

Na de oorlog ging Debrot zich steeds meer interesseren voor de ontluikende culturele en politieke emancipatie van de Nederlandse Antillen. In 1948 besloot hij zich als arts in Willemstad te vestigen. Zijn actieve bemoeienis met het culturele leven op de Antillen, waarbij hij voor een grotere erkenning van de zwarte volkscultuur en de zwarte volkstaal, het papiamentu ijverde, kreeg spoedig politieke consequenties. Debrot sloot zich aan bij de populistische, katholieke Nationale Volkspartij (NVP) van collega-arts M. F. da Costa Gomez, de tegenspeler van de Democratische Partij (DP) die door de protestantse, blanke elite geleid werd. Debrot werd voor de NVP in de Antilliaanse Staten gekozen en in 1950/1951 trad hij zelfs voor korte tijd op als premier in de overgangsregering na de toekenning van bestuurlijke autonomie en algemeen kiesrecht aan de Antillen. Na de nieuwe verkiezingsoverwinning van de NVP en de met haar verbonden Arubaanse partij werd Debrot in 1951 tot algemeen vertegenwoordiger van de Antillen in Nederland benoemd. In deze functie was Debrot nauw betrokken bij de totstandkoming van het Statuut van het Koninkrijk in 1954. Debrot werd echter niet de nieuwe gevolmachtigd minister voor de Antillen maar de nieuwe directeur van diens kabinet, omdat de NVP in de oppositie belandde nadat de Arubanen zich bij de DP hadden aangesloten. In deze functie bleef Debrot echter een sleutelrol vervullen in de Nederlands-Antilliaanse betrekkingen. Hij vertegenwoordigde de Antillen ook op internationaal terrein als adviseur van Nederlandse delegaties, waarvan zijn ironische Dagboekbladen uit Genève uit 1963 getuigen.

Debrot ontplooidde zich meer als diplomaat-staatsman dan als partij-politicus en dat maakte het mogelijk dat hij in 1962 met instemming van de DP-regering tot de eerste Antilliaanse gouverneur van de Nederlandse Antillen benoemd werd. Hoezeer hij ook in deze functie weer de consequentie zou trekken uit zijn streven naar culturele en politieke emancipatie van de Antillen bleek wel uit zijn optreden bij de volksopstand in Willemstad in 1969, toen zijn vrijwillig ontslag als gouverneur al vaststond. Hij sanctioneerde de inzet van Nederlandse mariniers om de orde te herstellen. Maar vervolgens ijverde hij voor de vrijlating van de zwarte stakingsleiders, hun deelname aan de nieuwe verkiezingen met het *Frento Obrero* en hun

inschakeling in de nieuwe regeringscombinatie. Tenslotte kreeg Debrot ook nog eens de schuld van de intrekking door de Nederlandse regering van de voorgenomen benoeming tot zijn opvolger als gouverneur van DP-leider E. Jonckheer, die als oud-premier in belangrijke mate de verantwoordelijkheid voor de volksopstand had gedragen.

De blanke, protestante elite van de Antillen heeft Debrot zijn 'klasseverraad' niet vergeven. Zijn afscheid als gouverneur en vertrek naar Nederland eind 1969 werd door de oude elite collectief geboycot. Ondanks de erkenning en morele steun die hij van de zwarte emancipatiebeweging kreeg, stortte deze afwijzing Debrot, die tijdens dit hectische jaar al overbelast was geraakt, in een zware depressie. Teruggekeerd in Nederland moest hij langdurig psychiatrisch opgenomen worden. Na een zeker herstel heeft hij nog heel wat geschreven, gereisd en afgepraat, toen hij met zijn vrouw in het Rosa Spierhuis woonde. Maar hij bleef afhankelijk van medicijnen, tot aan zijn dood in 1981. Na de volksopstand op Curaçao had Debrot in december 1969 het volgende kwatrijn geschreven: 'Droevig eiland, droevig volk; Droevig eiland in de kolk; van de maalstroom van de maalstroom; Droevig eiland zonder tolk'. In veel opzichten is Debrot echter tijdens zijn leven wel degelijk als tolk van de Antillen opgetreden. Vaak met succes, al is de erkenning voor een deel pas achteraf gekomen.

Maarten Kuitenbrouwer

J. H. M. Evers, *Pastoraat en bedevaart. Een onderzoek naar het pastorale aanbod in het kader van de devotie tot Sint Gerardus Majella en de bedevaart naar Wittem, met bijzondere aandacht voor het gezangrepertoire* (Dissertatie Nijmegen 1994; S. 1.: s. n. (te bestellen bij de auteur, Van 't Hoffstraat 82, 4871 WE Etten-Leur), 1994, 591 blz., ISBN 90 9006795 7).

Doorgewinterde bedevaartgangers zullen er vertrouwd mee zijn, maar voor de modale Bovenmoerdijker is een tocht naar Wittem vast en zeker een cultuurschok. Niet alleen is daar heel de roomse santekraam aanwezig, ook ontbreekt er elke vorm van publieke terughoudendheid, zo kenmerkend voor veel heiligdommen in het noorden. Wittem is indertijd dan ook terecht centraal gesteld in het onderzoeksprogramma 'Christelijke bedevaarten' van de toenmalige HTP te Heerlen. Na Evers' bronnenpublicatie in 1986 (met P. Post, *Historisch repertorium met betrekking tot Wittem als bedevaartsoord*), ligt thans zijn proefschrift ter bespreking voor. Ook dit kloeke, met veel gevoel voor systematiek geschreven werk steunt vrijwel uitsluitend op schriftelijke bronnen. Er is nauwelijks gebruik gemaakt van vormen van *oral history*, zoals bij het onderzoek naar bedevaartmotieven intussen gebruikelijk, noch van beeldmateriaal (prentjes, beeldjes, medailles, enz.) of materiële devotionalia (kruisjes, kaarsen, rozenkransen, autoplaquets, wijwatervaten, enz.) die de pelgrim in Wittem in of om het heiligdom overvloedig voorhanden vindt. Hoewel die inperkingen tot een weinig verrassende bronnenkeus en -behandeling leiden, vallen ze wel te begrijpen. Andere typen bronnen vereisen ook een ander type analyse; er zou een grotere selectie nodig zijn geweest, en de ontwikkelingslijnen zouden minder goed uit de verf zijn gekomen. Toch heeft Evers een nog weinig bestudeerde bron aangeboden: het gezangrepertoire (197-257). Wittem was namelijk een groot producent van liederen voor devotieel en liturgisch gebruik. Opnieuw staat daarbij de tekst centraal en hangt de analyse van de melodieën er wat los tegenaan. Wie meer wil, zal ongetwijfeld de feitelijke zangpraktijk moeten bezien. Evers beperkt zijn studie echter uitdrukkelijk tot de aanbodzijde (teksten en rituelen) en tot kwantitatieve aspecten van de deelname (bezoekers, ledenlijsten, verkocht materiaal). Hij gaat slechts mondjesmaat in op de inhoudelijke receptie van het